

Мина Мазайло (скорочено)

Микола Куліш

Дійові особи:

Мина Мазайло —харківський службовець середніх літ.

Лина (Килина)

Мазайло —його дружина.

Рина (Мокрина)

Мазайло —їхня дочка.

Мокій —їхній син.

Уля —подруга Рини.

Тьотя Мотя —сестра Мيني з Курська.

Тарас Мазайло —дядько Мيني з Києва.

Баронова —Козино —вчителька "правильних проізношеній" російської мови.

Тертика

Губа —комсомольці, друзі Мокія

Аренський

Дія відбувається в домі Мيني Мазайла на Н—ській вулиці, 27, Холодної Гори м. Харкова, у тридцяті роки ХХ ст., в період найбільшого поширення українізації.

ПЕРША ДІЯ

1

Приходить Уля. Рина в цей час перед люстерком. Відразу накинулася на подругу: "Ой, Уплю, тобі не сором! Я так тебе жду, нерви як не луснуть. У нас в квартирі таке робиться! Це ти купила нові рукавички? За скільки? Таке робиться! Братик мій Мокій збожеволів од своєї укрмови, ти розумієш?"

Уля теж швиденько до дзеркала, помилувалася собою, примружила очі: "За три сорок!"

Рина й собі до дзеркала, зробила трагічні очі:

— І, мабуть, уб'є папу. За три сорок? Дешево... Або папа його, бо вже третя лампочка перегоріла — так пише по-українському, цілу ніч пише, ти розумієш, навіть вірші!

Уля здивована, а Рина продовжує розповідати, що тато й слухати не хоче про укрмову, а навпаки, хоче їхнє малоросійське прізвище змінити і підшукує собі вчительку, яка б навчила його правильної російської вимови.

Уля ще більше дивується, а Рина продовжує розповідати, що Мокій про це ще не знає, а навпаки — мріє додати до прізвища Мазайло загублену половинку — Квач. Тато зранку пішов до загсу дізнаватися, чи можна змінити прізвище і чи має він право примусити Мокія. Мати пише секретного листа в цій справі до тьоті Моті в Курськ, щоб вона якнайшвидше приїжджала на допомогу.

2

Входить мати.

Рина питає її, чи написала вона листа. Мати сказала, що написала, уже й відіслала.

Рина

— ...Одного листа мало. Треба телеграму! Та поки там тьотя одержить листа, ти знаєш, що у нас тут статися може?

Мати пішла.

Уля і Рина продовжують розмову.

— Слухай, Ринко! Невже і прізвище в загсі міняють?

— А ти думала де? Тільки в загсі! Прізвище, ім'я, по батькові, все життя тепер можна змінити тільки в загсі, розумієш? Ой Улю, ой Улюню! Коли ти мене любиш, зроби так, щоб Мокій закохався у тебе. Може, він кине свої українські фантазії, може, хоч прізвище дасть поміняти...

— Ха—ха! Хіба це допоможе?

— Поможє. Закохуються ж так, що на розтрату йдуть, про партію забувають, і не абихто...

— Я не зможу. Хіба я така?

— Зможеш! У тебе чарівні очі, чудесні губи, прекрасний бюст. Ти його одним махом закохаєш. ...Він мені навіть якось сам казав, що в тебе напрочуд гарні очі, ...які нагадують два вечірні озерця в степу.

Уля (до люстерка роздумливо, мрійно)

— Що ти кажеш? (Потім критично.) Хоч це й поетично, проте... Знаєш, яку партію знайшла собі Оля Семихаткова?

— Ну?

— Комуніста. Молодий ще, ...але стаж надзвичайний! Щоліта відпочиватиме в Криму. А там не два озерця — море. Два моря! Чорне і Каспійське.

Рина

— Отож почни з Мокія, Улько, — практику матимеш, як треба закохувати. Думаєш, Оля Семихаткова ото так зразу й взяла комуніста? Практику мала, з комсомольцями. А наш Мокій теж у комсомолі скоро буде, розумієш?

З

Входить мати. Рина питає:

— Написала?

Мати

— "Курськ, Коренний ринок, 36, Мотроні Розторгуєвій. Негайно, негайно приїзди. Подробиці листом. Сестра Лина"...

Рина

— А подробиці листом навіщо?

Мати

— Як навіщо? Щоб з них напереддовідатись, що ж таке у нас робиться...

Рина

— Ну, то вона й ждатиме листа. Мати з досади прикусила язика. Тоді

— То я хотіла, щоб не пропали десять копійок, що на листа витратила.

Рина

— Дай я покажу, як писати!... "Мрія воскресла. Мина міняє прізвище. Мокій збожеволів укрмови. Станеться катастрофа. Приїзди негайно".

Мати пішла.

Рина (до Улі)

— Тепер ти розумієш? Жах! Ой, Улюню! Молю тебе, благаю — закохай!

Уля (схвильовано)

— Ну як я почну, чудійко ти? Сама знаєш, який він серйозний, ще й український. Ну як до нього підступитися? З якого боку?

— З українського,... тільки з українського.

— Ти, я бачу, Рино, дурна. Та в нього ж іншого боку нема, а ти кажеш: тільки з українського. Він же з усіх боків український. ...Не хочу, не можу, не знаю як...

Рина

— Побачиш, що зможеш. Ось зараз покличу. Він зразу розсердиться, нахнюпиться, це правда. Та я знаю, як до нього підійти, з якої сторони він

одмикається. Дурненька, не бійся! Я тобі дам потайний ключик, я покажу стежечку до його сердечка. ...А хочеш, Улько, і він тебе поведе сьогодні в кіно?

Як усяка Уля, Уля — кіноманка:

— Ти серйозно?

Рина не така, щоб назад.

— От на! Тільки ти, Улю, не зірвись. Що не казатиму я, то немов з твого бажання, розумієш? Можеш навіть мовчати, тільки підтакни коли, кивни головою, усміхнися. Адалі — сама побачиш...

(Постукала у двері до брата.)

— Моко, вийди на хвилинку!

4

Увійшла мати. До Рини голосно й авторитетно:

— Тьотя не одержить такої телеграми)

Рина

— Цс—с... Чого?

Мати {тихше)

— А того, що в ній тринадцять слів, ти розумієш? Треба скоротити.

5

Увійшов Мокій, юнак... з мрійними, але злими очима. Хотів grimнути на сестру, та побачив, що вона не сама:

— Ну?

Рина (до брата)

— Ти, здається, знайомився колись. Моя подруга — Уля Розсоха. Уля самими губами:

— Розсохина.

Рина (снатиском)

— Розсоха.

Мокій незграбно подав руку.

Рина

— На хвилю, Моко. Улі страшенно вподобалось українське слово — бразолійний, а я не знаю, що воно означає. Яка його тьма?

Мокій

— Бразолійний — темно—синій. (До сестри.) Більш нічого? (Взяв йти).

Рина (до Улі)

— Бразолійний — темно—синій, розумієш, Улю? (До брата.) Уля каже, що воно звучне таке, свіже — бразолійний.

М о к і й (до Улі. Стримано)

— Ви де чули чи вчитали це слово?

Ул я (розгубилася)

— Я?... Я не зна... Воно мені просто взяло й вподобалось...

Рина (перехопила)

— Улі ще одне подобалось слово... "Бринить", ти казала? ... Що таке "бринить", Моко?

Мокій (м'якше)

— А, "бринить". По—руському — "звучить". Та тільки одним словом "звучить" його перекласти не можна. "Бринить" має... (До сестри, нахмурившись.) Стривай! Ти мене колись про це слово вже питала... Просила, щоб я підлоги за тебе натер, і перед тим питала.

Рина

— Невже питала? Тепер пригадую. ...А я у тебе спитала для Улі, та забула... Ти ще, пригадую, сказав, що "бринить" — якеś надзвичайне слово...

Мокій (до Улі)

— "Бринить" має декілька нюансів, відтінків. По—українському кажуть: орел бринить. Це означає — він високо, ледь видно — бринить... Можна сказати — аеро бринить. А от іще кажуть: сніжок бринить. Це як випаде, а тоді зверху, в повітрі, ледь примітний такий, бринить... Або кажуть — думка бринить. Це треба так розуміти: тільки—тільки береться, вона ще неясна — бринить. Спів бринить. Це, наприклад, у степу далеко ледве чути пісню... (З гумором.) Губа бринить. Так на селі й кажуть: аж губа бринить, так цілуватися хоче.

Уля

— А знаєш, Рино? Мені справді вподобалось це слово.

Рина

— Браво! Ти, я бачу, тепер зрозуміла, які що. (До Мокія.) Між іншим, Уля страшенно любить українські кінокартини і написи... каже, що вони якісь... надзвичайні.

Мокій

— На жаль, гарних українських кінокартин дуже мало... Дуже мало!

Рина

— Оце ж вона й прийшла спитати, про оце ж і просить, щоб я з нею пішла сьогодні в кіно. А мені ніколи, розумієш?

. Мокій

— Гм... Я пішов би, та мені треба на збори комсомолу.

Рина:

— Я б сама з нею пішла, та коли ж її цікавить не так картина, як написи до неї: чи чистою укромовою написано, чи робленою, чи попсованою. (До Улі.) Я не знаю, чого тебе це цікавить.

Ул я (здивовано)

— Мене?

Рина

— Не однаково — чи чистою, чи робленою?..

Мокій

— Авжеж, не однаково! От, наприклад, написи в "Звенигорі" — краса! Стильні, поетичні, справжньою українською мовою писані. А подивіться ви на написи по других кінокартинах. Олива з мухами! Немов навмисне псують таку прекрасну, таку милозвучну мову...

Рина (до Улі)

— От хто б тобі розказав, Улю! От хто б відповів на всі твої щодо української мови запитання!

Мокій (до Улі)

— Бачите, мені треба на збори комсомолу... А вас справді цікавить все це? Українська мова і... взагалі?

Уля

— Взагалі страх як цікавить!

Рина

— Як стане коло української афіші: читає—читає, думає—думає, чи справжньою мовою написано, чи фальшивою...

Мокій

— А знаєте, я сам такий. Побачу ото неправильно писану афішу, вивіску або таблицю — і досади тобі на цілий день. А які жахливі афіші трапляються, як перекручують українську мову...

Уля

— Серйозно?

Мокій

— Серйозно перекручують! Серйозно!.. Та ось я вам покажу одну таку афішку — помилуетесь.

Побіг.

Рина (до Улі)

— А що?! Ще один захід — і ти, Улько, сьогодні в кіно. Тепер ти розумієш, як з ним треба поводитися? Ти котись зараз просто до нього в кімнату, розумієш? Бо тут він покаже тільки афішу, а там у нього словники, книжки... Хоч до вечора розпитуйся, залюбки відповідатиме. Побачиш яку книжку — і питай, ...а тоді — в кіно. Ну, а там ти вже сама знаєш, як і що. Іди!

Уля

— А що, як не так спитаю? Не попаду на його смак?

Рина

— Попадеш. ...май на увазі: що тобі подобається, те йому не подобається, і навпаки, розумієш?

Уля боязко підійшла до Мокієвих дверей. Постояла. І таки пішла.

6

Рина зітхнула з полегшенням. Входить мати.

Рина

— Ну що там у тебе з телеграмою? Написала?

Мати

— Вже й одіслала... Тільки я скоротила...

Рина

— Як же ти скоротила?

Мати

— Так, як я одна тільки вмію. Вийшло коротко й дешево. Ось копія: "Курськ, Коренний, 36. Катастрофа. Мока українець. Приїзди. Лина. Негайно приїзди"...

Рина

— Ха—ха! Та тьотя ніколи не одержить такої телеграми!

Мати

— Не вигадуй дурниць! Це тобі досадно за тринадцять?

Рина

— Та кому телеграма? Коренному ринкові? Мати прикусила язика, аж позеленіла.

— Ну що ж тут такого? На Коренному ринку здогадаються, що ця телеграма до тьоті Моті.

Рина (закопію)

— Ослице! Дай я допишу!

Мати (вирвала назад)

— Я сама!

Дзвінок у двері. Приходить Мазайло.

7

В кімнату вскакує Мазайло.

— Дайте води! (Випив води. Помацав серце.) Думав, не переживе...

Мазайлиха і Рина

— Не міняють?

Мазайло

— Ще як я підходив до загсу — думалось: а що, як там сидить не службовець, а українець? Почує, що міняю, так би мовити, його українське — і заноровиться... Увійшов... а він сухо, якимсь арихметичним голосом: "Вам чого?" ...вся кров мені збігла в ноги і стала. Питаю і не чую свого голосу: "Чи можна, кажу, змінити прізвище?" Він подивився і знов: "Вам чого?" ... Як чого? Як чого? — заскакало огненно в голову. ...кажу, носю я це прізвище, і воно як віспа на житті — Мазайло!.. Ще малим, як оддав батько в город до школи, першого ж дня на регіт взяли: Мазайло! Жодна гімназистка не хотіла гуляти — Мазайло! За репетитора не брали

— Мазайло! На службу не приймали — Мазайло! Од кохання відмовлялися — Мазайло! А він знову: "Вам чого? — питаю?"

Мазайлиха

— Мене обдунив: я покохала не Мазайла, а Мазалова, чом не сказав?

Рина

— І тепер сміються, регочуть — Мокрина Мазайло, не сказав?

Мазайло

— Я нічого не сказав. То мені лише здавалося, що питаю, кажу. А вийшло так, що я став перед ним і мовчав. Мені заціпило... Хтось одвів мене до дверей. Все — яку тумані... І раптом — перед очима якесь писане оповіщення... Список осіб, що міняють своє прізвище... Я зрозумів, де я і чого прийшов, повернувся назад, питаю... і чую... щодалі симпатичніший: "Можна!" Отак і отак!.. Ура! — крикнуло серце.

Усі радіють і починають думати, яке прізвище обрати.

— Сіренев! Сіренський!

— Розов! Де Розе!

— Тюльпанові

— ФонЛілієн!

Мазайлиха

— З Мокієм що робити, Минасю? Він же і слухати не захоче...

Мазайло

— Він ще не знає?.. Заставлю! Виб'ю з голови дур український! А як ні

— то через труп переступлю. Через труп!.. Мокію!.. Гей, ти!

Дочка спинила

— Папо, поки що йому про це ні слова! До публікації, розумієш?

Мазайло

— Тепер не боюсь!.. Аж нічого він не може вдіяти.

Дочка

— Ти, здається, маєш знайти собі вчительку!

Мазайло

— Правильних проізношень?.. Вже знайшов! Найняв! В понеділок прийде на лекцію... Прекрасна вчителька. Рафінадна руська вимова... Прізвище Баронова—Козино.

Мати з дочкою умовляють Мазайла мовчати про зміну прізвища, бо Мокій може

влаштувати демонстрацію під час лекції. А тим часом вони викличуть на підмогу тьотю Мотю з Курська.

Дочка запропонувала викликати ще й дядька Тараса з Києва, але мати жахнулася:

— Тараса Мазайла? Господь з тобою!.. Та чи не в нього наш Мокій і вдався?! Там такий, що в нього кури по-українському говорять.

8

Виходить Мокій, продовжуючи агітувати Уплю:

— Мазайло—Квач, Улю! Це ж таке оригінальне, демократичне, живе прізвище. Це ж зовсім не те, як якесь заяложене, солодко—міщанське: Аренський, Ленський, Юрій Милославський... Взагалі українські прізвища оригінальні, змістовні, колоритні... Рубенсівські — от!

Уля (до Рина)

— Ми йдемо в кіно!

ДРУГА ДІЯ

1

Через два дні Рина допитувалася в Улі, чи закохала вона в себе Мокія. Уля сором'язливо віднікується, каже, що не знає. В кіно водив, зельтерською водою з сиропом пригощав, печиво купляв, провів до самого дому, ще й постояв трохи.

Рина

— І ти не знаєш, як він, — закохався чи?..

Уля

— Стривай, я скажу... Як пили ми після кіно воду, я на нього глянула, отак... Він на мене — отак. Сказав, що по—українському "зрачки" "чоловічками" звуться.

— Ну?

— Тоді, як ішли додому, я, ти знаєш, спотикнулась, а він — хоч би тобі що. Тільки спитавсь, чи не читала я думи про втечу трьох братів? Там, каже, є такі слова: "свої білі ніжки на сире коріння, на біле каміння спотикає". От, каже, де збереглася українська мова.

...А біля воріт, як уже розставатися, сказав він мені: ваше прізвище Розсоха — знаєте, що таке "розсоха"? Показав на небо — он Чумацький Шлях, каже, в розсохах є чотири зірки — то криниця, далі три зірки — то дівка пішла з відрами, в розсохах, каже... А тоді подивився мені в очі глибоко—глибоко...

— Ну? Ну?

Уля зітхнула:

— Попрощався і пішов... Ти не скажеш, Рино, як він — чи хоч трохи закохався, чи...

Рина

— Мені здається, що він закохався... Принаймні закохується. Тільки ти, Бога ради, поспіши, Улюню, прискор цей процес, розумієш? Треба, щоб він взагалі не вкраїнською мовою мріяв, а тобою, золотко, твоїми очима, губами, бюстом тощо. Ну, зроби так, Улю, ну що тобі стоїть?

Уля

— І зробила б, та коли ж він чудний такий. Ну чим ти на нього вдієш? Коли навпаки — він на тебе словами отими тощо... аж пахне.

Рина

— Він на тебе словами, віршами, ідеологією, а ти на нього базою, розумієш? Базою... Тим—то і поклатась я на тебе, Улько, що ти маєш такі очі, губи, взагалі прекрасну базу маєш. ...кличу Мокія.

2

Увійшов Мокій з книжкою, олівцем і сантиметром.

Уля говорить юнакові, що вона прийшла до нього по книжку, але не знає, яку краще взяти почитати. Просить, щоб він дав їй таку, як сам хоче, наприклад ту, що в нього. Мокій відповідає, що це книга з української етнографії та антропології. Уля взяла її, подивилась і похвалила: "Гарна книжка — в палітурках і, здається, з золотим обрезами..."

Мокій

— А знаєте, як по—українському сказати: з золотим обрезами?.. (Піднесено.) Книжка з золотими берегами. Правда, прекрасно?

— Надзвичайно!

— А то іще можна сказати про матерію, що вона з берегами. Фартух дорогий — золоті береги.

Уля (цілком щиро)

— Надзвичайно!.. А скажіть, як буде по —українському "чулки с роїоной клемкой"? Отакі, яку мене. Ось... (Хотіла показати, та засоромилась.)

Мокій

— Панчохи з рожевими бережками... Ато ще кажуть: миска з крутими берегами. Або пустився берега чоловік, по—руськом — на произвол судь-би. Або, нарешті, кажуть, берега дати... Наприклад: треба українській неписьменності берега дати! Ах, Улю. Як ще ми погано знаємо українську мову... А яка ж вона поетична, милозвучна, що вже багата... Та ось вам на одне слово "говорити" аж цілих тридцять нюансових: говорити, казати, мовити, базікати, гомоніти, гуторити, повідати, торочити, точити, балакати, цвенькати, бубоніти, лепетати, жебоніти, верзти, плести, герготати, бурмотати, патякати, варнякати, пасталакати, хамаркати, мимрити, цокотіти...

3

Увіходить суха, потерта якась дама у довоєнному вбранні. Звертається до Улі, що вона Баронова—Козино і прийшла, як домовлялися, давати їй папі лекції "з правильних проізношень". Уля відповідає, що її папа помер три роки тому, вона певне помилилася. Мокій здогадується, що то до його батька.

Говорить: "Може, до Мазайла ви прийшли?" Вчителька радіє, що згадала нарешті прізвище, і каже: "Так! Мазайла! Він ще казав, що не треба запам'ятовувати прізвища, бо не сьогодні—завтра має змінити його у загсі на інше... Воно справді якесь чудне. Либонь, малоросійське?" Мокій гнівається і кричить: "Однині... у мене папи нема!"

4

Входить Мазайло, кидається до Козино. . — Жду вас, жду!

Баронова — Козино

— Вибачте, вийшло таке непорозуміння. Сказали — вас нема, що ви померли...

Мазайло, сверлячи очима Мокія, запрошує вчительку до кімнати, а син гнівається:
"Не дам! Не дозволю! І жодної лекції!" Потім до Улі:

"Бачите тепер, Улю, який я самотній?.. Рідня — а нема до кого слова промовити, тим паче українського. Слухати не хочуть... Буду на зло, на досаду декламувати українське слово... Не розуміють його краси, а з моєї самотності сміються. Отак і живу, самотію, як місяць над глухим степом, як верства в хуртовину... А як хочеться знайти собі такого друга, теплого, щирого, щоб до нього можна було промовитись словом з Грінченкового словника та й з власного серця..."

Уля (вже никла жалощами)

— А як буде у вас подруга, щира й тепла... Навіть гаряча...

Мокій

— Ах, Улю! Мені вже давно хотілось вам сказати...

Уля (трепетно)

— Що?

Мокій

— Ще тоді хотілося сказати, як пили ви зельтерську воду, як дивились на зоряну криницю, на дівку з відрами... Хотілося сказати, а тепер ще охотніше скажу: Улю! Давайте я вас українізую!

Уля (мало не впала, обскочила)

— Он ви що! Не хочу!

Мокій іде у наступ, говорить, що вона ж українка, і прізвище у неї українське — Розсоха, та що там прізвище — у неї очі українські, губи, стан! І він це може довести за допомогою науки — антропології. Мокій починає обмірювати Улю сантиметром і пояснює, дивлячись у таблицю, що у неї скрізь "український індекс": зріст, довгі ноги, смаглявість, темні очі тощо. І наполягає на своєму:

— Отже, дозвольте мені вас українізувати, Улю!

Уля (тихо)

— Українізуйте, Моко.

Мокій (узявши Улю за руку)

— Ой, Улю, вивчивши мову, ви станете... Що там українкою. Ви станете... більш культурною, корисною громадянкою, от вам клянусь! Ви станете ближче до робітників, до селян та й до мене, а я до вас...

5

Увійшла Мазайлиха з якоюсь химерною електричною мухобійкою в руках. Почала ляскати на мух. Поляскавши, вийшла.

6

Мазайло уводить Баронову— Козино і починається урок. Вчителька хвилюється, ніяковіє, потім вирішує почати, як у гімназії — з молитви. Обое натхненно і зі слізьми

вичитують молитву. Далі Баронова—Козино говорить, ніби у класі перед учнями. Починають розучувати вірш "Сенокос". У Мазайла ніяк не виходить вимова російського "ге". Він у відчаї. Вчителька заспокоює його, просить не хвилюватися.

Мазайло

— О, як не хвилюватися, як, коли оце саме "ге" увесь вік мене пекло і кар'єру поламало... Ще молодим... Губернатора дочка оддала закохалася мною.... Почувши ж з уст моїх "Ге", "ге" — одвернулась, скривилась.

Мокій вирішує перешкодити навчанню батька, одчиняє двері і починає вчити Улі української мови, читаючи народну пісню "Брат і сестра". У неї не виходить українське "ге". Далі чути по чергово то голос Мазайла, то голос Улі. У першого тик і не виходить з російською вимовою, а у другої — з українською. Їхні вчителі сміються, щоб досягти успіху, замінити один звук іншим, близьким, виходить ще смішніше. Нарешті, зрозумівши, ідо нічого не вийде в обстановці перекрикування, обидві лекції припиняють і переносять на завтра.

7

Батько з сином сваряться. Мокій у запалі про батька: "У криницю його з новим прізвиськом!" Мати трагічно: "Боже мій, почалась катастрофа! Що робити?" Мокій далі допитує батька, чи він справді міняє прізвисько. Раптом дзвінок у двері. Це приїхала тьотя Мотя. Мати радіє: "Слава Богу! Спасителька наша приїхала".

8

Рина на ходу доказує тьоті Моті, яка в них сталася катастрофа в домі. Усі вітаються з тіткою, а вона весь час намагається щось сказати. Нарешті це їй вдається:

— Я бачу, я розумію, але що у вас на вокзалі робиться? Усі затривожилися, почали розпитувати.

Тьотя

— Не бачили, не читали? "Харків" — написано. Тільки не під'їхала до вокзалу, дивлюсь — отакими великими літерами: "Харків". Дивлюсь — не "Харьков", а "Харків". Нащо, питаюсь, навіщо ви нам іспортілі город?

Мазайло

— А—а. Так про це ви спитайте ось у кого (на Мокія). Він знає.

Мокій

— Ах, тьотю! За нього тільки що взяли, щоб виправити, а ви вже питаєтесь — навіщо?

Мазайло

— Чули? То, може, ти й за наше прізвисько візьмешся, щоб виправити?

Мокій

— Не може, а треба! Діда нашого було прізвисько Мазайло—Квач — отож треба додати...

Тьоти и здивуванні й з огидою питає Моку, невже він справді за "Харків" і за Квача?

Мокій у роздратуванні кричить

— Так! За Квача! За три Квача! За сто Квачів! За мільйон Квачів! {Вибігає.}

Усі бідкаються, що ж його тепер робити. Мати пропонує проклясти, батько — убити, а Рина — оженити.

А тьотя ходила Наполеоном і думала.

Мати заплакала

— І в кого він такий удався? У кого? Здається ж, і батько, і я всякого малоросійського слова уникали...

Рина

— Ти ж казала, що він у дядька Тараса вдався.

Мати

— Ой, хоч не згадуй. Не дай Бог, оце трапився б ще він... Раптом дзвінок. Приїхав дядько Тарас.

Мати й Мазайло (з жахом)

— Що?

Не пускай його! Скажи — нас нема. Нас арештовано!

9

Дядько Тарас (на дверях)

— А де тут у вас ноги витерти? Всім як заціпило.

Тарас:

— Чи, може, й ви мене не розумієте, як ті у трамваї... Тільки й слави, що на вокзалі "Харків" написано, а спитаєш по-нашому, всяке на тебе очі дере... Всяке тобі штокає, какає, — приступу немає. Здрастуйте, чи що!

ТРЕТЯ ДІЯ

1

Третього дня Рина зустріла Улю на порозі і повідомила, що настав вирішальний день: тьотя Мотя викликала Мокія на дискусію про зміну прізвища. Мокій же запросив комсомольців. Що з цього вийде — не знає, мабуть, один жах. Добре, говорить, що брат хоч з дядьком посварився за стрічку, за якийсь там стиль, від самого ранку гризуться.

Чути Мокіїв голос: "Вузьколюбий націоналізм! Шовінізм усе це". Дядько у відповідь: "Не шовінізм, бельбасе, а наше рідне, українське!"

Потім Рина взялася розпитувати Улю, як у неї просувається справа із закохуванням Моки.

Рина

...Невже ще й досі не прикохала? Невже нічого не вийде? Невже тьотя Мотя правду каже, що тепер Мокія і взагалі мужчину лише політикою і можна обдурити?

Ул я (новим якимось голосом)

— Нічого подібного! Ах, Рино!.. Ти знаєш, як по—українському кажуть: ночью при звьездах не спітсья?

-Ну?

— Зорію. Правда, прекрасно звучить?

Рина

— Це ж ти до чого?.. Та невже ти... Невже ти, Улько, замість закохати Мокія, ти

сама ним, ідійотко, закохалася?

Уля (зашарілася)

— Ні, ні...

Рина

— Признавайся, Улько, щоб я по—дурному надій не плекала... Ти мені скажи, прикохаєш ти його, одвадиш од українських усяких дурниць, пригорнеш його на свій, себто на наш бік?.. Улю! Ще раз молю тебе і благаю!.. Уговтай Моку, ні — власкай його, улести, укохай!.. Затумань йому голову, захмели, щоб як п'яний ходив!..

— А знаєш, Рино, жінка по—українському "дружиною" зветься?

— Ну?

— І знаєш, "дружина" — це краще, як "жінка" або "супруга", бо "жінка" — означає "рождающая", супруга ж по—українському — "пара волів", а "дружина"... Ось послухай: рекомендую — моя дружина, або: моя ти дружинонько...

Або по—українському — одружитися з нею... Це ж не те, що "жениться на ней", розумієш, Ринусько! Одружитися з нею, чуєш? З нею... Тут чується зразу, що жінка рівноправно стоїть поруч з чоловіком, це краще, як "жениться на ней", — ти чуєш?

Рина

— Дуреля ти... Та це ти вже, я чую, одМоки набралася! Бачу, він тебе, а не ти, на такі фантазії навів. Чую — він тобі такого наказав, начитав...

Уля хотіла виправитись:

— Ні, Ринко, я вже сама про це вчитала...

Рина (до неї)

— Са—ма?!

2

З Мокієвих дверей задом вийшов дядько Та р я с

— Нехай ми шовіністи, нехай... Проте ми рясейіщи в нашій мові ніколи не заводили, а ви що робите? ...Є СВОЇ СЛОВО "універсал", а ви "маніфесте" заводите... Рідне слово "пристрій" нн на "нітрат" обернули, а забули, як у народній мові про це говориться? Що (Чи пристрою і блохи не вб'єш, забули, а ви думаєте апаратом, га? По галетах читаю — слово "просорушка" за "шеретовку" править, і це така українізація, питаюсь, га? Самі ви ще не шеретовані, і мова ваша радянська нешеретована... [шеретувати — очищати].

Мокій

...Годі! Не заважайте. Тепер треба її із заліза кувати. Із сталі стругати...

Суперечка закінчується тим, що Мокій, зачиняючи двері, прибив дядькові носа і ще раз обізвав шовіністом.

3

Увійшли тьотя Мотя, Мазайлиха, Рина, Уля.

Дядько Та р а с (не помітивши їх)

— Українізатори! А чого б головного командувателя війська України та Криму на головного отамана або й на гетьмана не перекласти? Хіба б не краще виходило?

Здрастуйте, козаки! Здоров був, пане головний отамане або й гетьмане!

Помітив тих, що увійшли.

...По—їхньому, бачте, краще виходило: здрастуйте, товариші козаки! Здоров, здоров, товаришу головний отамане!.. Чули таке?

Тьотя Мотя

— Та як вони сміють до наших козаків якдо своїх товаришів звертатись?

Дядько

— А я ж про що кажу?

4

Увійшли Мазайло, Баронова—Козино.

Тьотя Мотя (доМазайла)

— Та ще й по-українському. Всі козаки говорили по—руському. Донські, кубанські, запорозькі. Тарас Бульба, наприклад..

Дядько Тарас (витріщивсь)

— Хто?

Тьотя

— Тарас Бульба, Остап і Андрій — і я не знаю, як дозволив наш харківський Наркомос виступати їм і співать по-українському, та ще йде?.. У городській опері. Єто... Єто ж просто безобразіє!

Дядько Тарас аж отетерів, здивовано перепитував: "Говорили по-московському?" На що тьотя відповіла: "А ви думали, по-вашому, по—хохлацькому?"

Дядько Тарас

— Тарас Бульба?.. Ніколи в світі! Тільки по—вкраїнському! Чуєте? Виключно по—вкраїнському...

Тьотя Мотя

— Єтого не может бить!

— Га?

— Єтого не может бить!

— Доводи?

— Доводи? Будь ласка, — доводи. Да єтого не может бить, потому што єтого не может бить нікада.

Тьотя

— Отак ви скоро скажете, що й Гоголь говорив, що й Гоголь ваш?..

Дядько

— Він не говорив, але він... боявся говорити. Він — наш.

5

Увійшли комсомольці: один з текою [папкою], другий, чубатий і міцний, з футбольним м'ячем, і третій — маленький, куценський, з газетою.

Вони роздивляються і обмінюються репліками: "Та—ак. Обставинки суто міщанські", "Чи варто й ув'язуватися?..", "Парень просив — треба допомогти..."

Увійшов Мокій

— Невже прийшли? Спасибі!.. А я, бачте, заховався отут із своєю укровою... Сиджу сливе сам удень і вночі та перебираю, вивчаю забуту й розбиту, і все ж таки яку багату, прекрасну нашу мову! Кожне слово! Щоб не пропало, знаєте, щоб пригодилося воно на нове будування. Бо, знаєте, вивчивши мову так—сяк, нічого з неї прекрасного й цінного не складеш... От... Сідайте! Зараз почнемо.

Аренський

— Занадто захоплюється мовою.

— Боліє. Питання — чого?

Той, що з м'ячем

— А того, що ти не болієш нею. І тільки псуєш. Партія пише, пише — візьміться, хлоп'ята, за українську культуру, не бузіть з мовою, а ти що? Ще йдосі "Комсомольця України" не передплатні). Парнютреба допомогти! Парня треба витягти!

7

Усі зібралися на дискусію. Комсомольці знайомляться з присутніми. Тьотя Мотя кокетує: "Мені б років десять скинути, я б сама вписалась у комсомол. Ух, і комсомолка б з мене вийшла!" Зачувши прізвище комсомольця Аренського, Мазайли і всі в захопленні — яке чудове! Тоді інші комсомольці підкреслено називають свої: "Іван Тертика, Микита Губа". Дядько Тарас усе допитується, чи Тертика родом не із запорізьких козаків—отаманів, але той не знає, чим дуже розчаровує дядька. .

Тьотя Мотя не знає, як почати дискусію, і повторює вчитану нею глибокодум —ну фразу: "Життя — то є все..." Потім, нарешті, здогадується і пропонує обрати президію у складі одного "председателя". Просить подати пропозиції щодо цього. Усі кричать, що хочуть обрати на голову тьотю Мотю. Вона швиденько питає: "Заперечень немає?" і бере слово:

...Ну, громадяни, товариші, а краще й простіше — мої ви милії люди, руськії люди, їй—богу!.. Давайте всі гуртом помиримо рідного сина з рідним батьком. По—милому, по-хорошому...

Раптом комсомолец Губа запропонував обрати на голову зборів Тертику і сказав, що треба проголосувати.

Тьотя

— Будь ласка!.. Хто за Тертику на голову, будь ласка... Один, два, три, чотири... (Встромила гострі свої очиці в дядька Тараса.) Ну?

Дядько Тарас

— Не з тих Тертик... Утримуюсь.

Уля, що весь час дивилась на Мокія, піднесла й собі за ним руку.

Р и н а (до неї)

— Улько, ти що?

Уля

— Ой... (Тихо.) Помилилась...

Тьотя

— Чотири! Хто за тьотю Мотю на голову? Один, два, три, чотири... Дядько Тарас

знову утримується.

Рина (доУлі)

— Улько! Та ти що?

Уля піднесла руку.

Тьотя

— П'ять! Більшість!.. Будь ласка... Хотіла по—милому, по—хорошому, а тепер... (Грізно зацокотіла каблучкою [перетнем].) Дискусія починається, і слово маєш ти, Моко!

Мока відмовляється, говорячи, що не він викликав на дискусію, а його, тому не хоче починати.

Тьотя пояснює, чому йому слово першому:

— А тому, милий, що коли твій рідний папа заснував у власній квартирі... соцілістичеського лікнепа правильних проізношень, ще й до того вигадав електричну мухобійку, то за таку прекрасну ініціативу, за такий масштаб, за те, що він прагне стати ну просто порядочним человеком, ти хотів його...

Мазайло не витримав

— Утопити в криниці.

Починається сварка. Тепер уже кожен хоче забрати слово.

Тьотя поцокотіла каблучкою

— Я сказала — слово має Мокій.

Мокій

— Саме тепер, коли нам до живого треба, заснувавши в нас український лікнеп, перевести скоріш загальмовану, запізнену Холодну Гору на перший ступінь української грамотності, ...щоб ми наздогнали стару європейську... буржуазну культуру... на високості інтернаціональної культури — перший повстаєш проти цього ти, папо, засновуючи... замість українського лікнепу [ліквідація неписьменності] якогось інститутіка старих класних дам за програмою: на ґарє русі ґаґочуть, пад ґарой сабакі ґафка-ють, та вигадуючи електричну мухобійку, од якої не меншає у нас мух навіть і зимою...

Тьотя Мотя не витримує:

— Годі!.. Годі!.. І скажи, нарешті, Моко, Моко, Моко, невже ти не руська людина?

Мокій

— Я українець!

Тьотя

— Та українці — то не руські люди? Не руські, питаю? Не такі вони, як усі росіяни?

Мокій

— Вони такі росіяни, як росіяни — українці...

Тьотя

— Тоді я не розумію, що таке українці, хто вони: євреї, татари, вірмени?.. Будь ласка, скажіть мені, кого у вас називають українцями?

Мазайло, випивши води:

— Українцями зуться ті, хто вчить нещасних службовців так званої української мови. Не малоруської і не тарасошевченківської, а української — і це наша малоросійська трагедія.

Тьотя продовжує допитуватись, хто ж нони, ці українці — якої нації. Мазайло пояснює, що частина з них — наші малороси, тобто руські, а частина — галичани, австріяки. На це тьотя зауважує:

— Я так і знала, я так і знала, що тут діло нечисте... Так он вони хто, ваші українці! Тепера я розумію, що таке українська мова. Розумію! Австріяцька видумка, так?

Дядько Тарас

— Зрозуміла, слава тобі Господи, та, жаль тільки, задом... Та тому вже триста тридцять два роки, як написано першого слов'яно—руського словника... найперший слов'яно—український словник Лаврентія Зизанія—Тустановського... Ау вас тоді писаний словник був? Був — питаюсь?..

Мокій

...Я ще не скінчив... Галичина — наша, українська земля, і галичани — наші брати українці, яких одірвали од нас, а нас од них... (До батька.) А твоя теорія, що українська мова є австріяцька видумка, була теорією російських жандармів і царського міністра Валуєва... Ти валуєвський асистент, папо!

Мазайло хапається за серце і говорить, що серцем передчуває — нічого доброго з цієї українізації не вийде. Йому заперечує Губа, що вийде. Тертика підтверджує: "Капітальний факт!" — і бахає м'яча ногою.

Тьотя

— Ви серйозно чи по—українському?

Мазайло

— А я не повірю вам, не повірю! І тобі, Мокію, раджу не вірити українізації. Серцем передчуваю, що українізація — це спосіб робити з мене провінціала, другосортного службовця і не давати мені ходу на вищі посади.

Дядько Тарас

— Їхня українізація — це спосіб виявити всіх нас, українців, а тоді знищити разом, щоб і духу не було... Попереджаю!

Мокій

— Провокація. Хто стане нищити двадцять мільйонів самих лише селян—українців, хто?

Тьотя:

— А хіба селяни — українці?.. Селяни — мужики.

Знову розгорається сварка. Дядько Тарас пив воду й аж захлинувся, потім, прокашлявшись:

— Наші селяни не українці! Га?.. Та тому вже тисяча літ, як вони українці, а їх все не визнають за українців. Та після цього й ідіот не видержить, не тільки я. Вимагаю слова!

Тьотя Мотя владно зацокотіла каблучкою:

— Слово маю я! Милії ви мої люди! Яка у вас провінція, ах, яка ще провінція! Ой, яка ще темрява! Про якусь українську мову споряться і справді якоюсь чудернацькою мовою балакають. Боже! У нас, у Курську, нічого подібного! Скажіть, будь ласка, у вас і партійці балакають цією мовою?

Мокій

— Так! І партійці, і комсомольці.

Тьотя

— Не розумію. Тоді у вас якась друга партія. У нас, у Курську, нічого подібного. Всі говорять руською мовою. Прекрасною московською мовою, жаль тільки, що нам їтрошки попусували євреї, що їм тепер дозволено жити у Курську. Та не про це, мої милі, я взялася вам сказати.

Дуже жалько, дуже жалько, що у вас не виставляють на театрі "Дні Турбі —них" — я бачила в Москві... Це жтака розкіш. Така правда, що якби ви побачили, які взагалі осоружні, огидливі на сцені ваші українці, ви б зовсім одцуралися цієї назви... Грубі, дикі мужлани!.. І хоть би один путній, хоть трішки пристойний був. Жодного!.. Всі, як один, дикі й жорстокі... І тобі, Моко, після цього не сором називатися українцем, не сором поставати проти нового папиного прізвища! Та в "Днях Турбіних" Альоша, ти знаєш, як про українізацію сказав: все це туман, чорний туман, каже, і все це минеться... А якби ви знали, якою огидною, репаною мовою вони говорять на'сцені. Невже й ваші українці такою говорять? Жах! До речі, неville правда, що "акушерка" по-українському "пупорізка"? Ха—ха—ха... Невже "адвокат" по-вашому — "брехунець", а на лампу ви кажете — лямпа, а на стул — стілець? Хі—хі—хі — стілець!

Тут як не вихопиться дядько Тарас:

— А по—вашому як буде "акушерка"? По—нашому "повитуха", а по-вашому як?

Тьотя Мотя

— Акушерка.

Дядько Тарас

— Нічого подібного! "Акушерка" — слово французьке, "адвокат"—латинське, "лямпа" — німецьке. По—нашому білет — "квиток", а по—вашому як?

Тьотя

— Білет.

Дядько Тарас

— Адзуськи! Білет — слово французьке.

Далі знову розгорається суперечка у досить грубій формі, хто у кого яке слово вкрав. Дядько Тарас кричить, що крали й вони, та не ховались, а тьотя Мотя — що теж крали, та хоч переробляли, а українцям ліньки було й переробити. Нарешті тьотя Мотя пропонує припинити дискусію. Знову проголосували, Уля знову завагалася, але все—таки підняла руку.

Тьотя

...Маю пропозицію: змінити прізвище "Мазайло" на інше, більш людське, а яке — то придумати його тут же на зборах негайно, і за конкурсом.

Мокій

— Маю пропозицію: прізвище "Мазайло" не міняти. Навпаки — додати до нього десь загублену другу половину — Квач...

Між тим комсомольці провели миттєве "засідання" комсомольської фракції і висунули пропозицію:

— Ми, члени КСМУ, обговоривши питання про прізвище взагалі, принципово подаємо таку пропозицію: ми переконані, що за повного соціалізму між вільних безкласових людей поведуться зовсім інші, нові прізвища. Можливо, й не буде окремих прізвищ.

Дядько Тарас

— Аяк?..

Губа

— А просто так, що кожний член великої всесвітньої трудової комуни замість прізвища матиме свого нумера, і все. Наприклад: товариш номер 35—51. Це визначатиме, що у всесвітньому статистичному реєстрі його вписано буде 35—51-им, що номер його трудової книжки, особистого телефону, аеромотора, кімнати і навіть зубощітки буде 35—51. Отже, ми, Іван Тертика і Микита Губа, принципово за всесвітню номерну систему. Але, вважаючи на далеку майбутність цієї системи, ми мусимо до того часу пристати на пропозицію товариша Мокія — не міняти прізвища "Мазайло", тим паче, що воно просте, демократично—плебейське... Навпаки, прізвище Мазайло—Квач, по складах видно, трудового походження. Мокієві предки або мазали колеса в колективних походах, або, принаймні, робили мазниці й квачі, себто ті речі, що й тепер у народному господарстві корисніші, ніж, скажімо, губна помада.

Тьотя Мотя

— Голосую! Хто за мою пропозицію, себто щоб змінити прізвище, прошу підняти руки. Один (на себе), два, три, чотири...

Рина до Улі, що не підняла руки:

— Улько—о!

Уля

— У мене рука болить... Веред...

— Який веред? Де?

— Отут, на правій руці... Отут, під пахвою.

— Ліву підніми!

— Лівою не можу.

Тьотя і Рина засичали на неї:

— Що! Без руки можна сказати. Скажи так: я за! Скажіть, Улю: я за. Милая, скажіть...

Уля

— Я за... була, що треба сказати... Крім того, не можу і, крім того, мені треба негайно вийти... (Вибігла.)

Тьотя Мотя

— Будь ласка! Без неї обійдемося. Хто за нашу резолюцію голосує, підніміть руку!
Один, два, три, чотири...

Дядько Тарас

— Адайте мені тепер слова, бо я, мабуть, буду п'ять...

Тьотя Мотя побачила, що погано — вийде чотири на п'ять, і дає слово Тарасові. Той починає вичитувати із записної книжки різні історичні факти, тьотя його відкликає і тиче свою записну книжку з іншими фактами, що свідчать на її користь. Вони тихенько, по секрету, сперечаються, і тьотя Мотя спішить оголосити, що дядько Тарас пристає на її пропозицію.

Дядько Тарас

— Тільки з умовою: подумай, Мино! Подумай, що скажуть на тім світі діди й прадіди наші, почувши, що ти міняєш прізвище...

Мазайло задумався, тяжко замислився. Мислі, як важкі хмари, як туман, покрили посивілу голову. Заскакав якийсь дід—запорожець. Забриніла козацька пісня.

Д і д заскакав, шаблею іржавою забряжчав

— Я твій пращур і той дід, що надіявся на обід, та без вечері ліг спати... Запорожець славний був і колеса мазав. ...Отож і Мазайло—Квач прозивався. Як ішли козаки на чотири поля — мазав. Мазав, щоб не пропадала тая козацька слава, що по всьому світу дибом стала, а ти моє славне прізвище міняєш?!

Заскакав другий дід, чумак, теж з мазницею, з квачем ...Я — твій прадід Василь, що надіявся на сіль, та й без солі ліг спати. Ще з діда Мазайло—Квач прозивався і чумацькі колеса мазав. Як рипіли

вони на південь — мазав, як рипілина, північ — мазав, а ти моє славне прізвище міняєш?

Заскакав ще третій дід, селянин, без мазниці й квача

— Я твій дід селянин Авив, що був собі та жив, мазав чужії вози, бо свого вже не стало, а ти моє славне прізвище міняєш?

Десь удалині з'явилась невідома постать з телефоном, на аеро-моторі під № 31 — 51.

— Алло! Алло! Мої предки з Великого Лугу! Обміняйте свої прізвища на принципові числа у всесвітній нумерній системі.

Дядько Тарас (Мазайлові)

— Уля втекла, й я, мабуть, буду п'ятий. Чуєш, Мино, коли вже міняєш, то хоч корінь "маз" залиш! Га?

Мазайлові здалося, ідо підскочив ще й четвертий дід з квачем і хоче його задушити. Він скакує і не своїм голосом кричить:

— Ой—о! Залишаю! Залишаю корінь, тільки не чіпайте мене, діду, не чіпайте...

Тьотя Мотя

— Прекрасно! Ми на цей корінь придумаємо безподобне прізвище. Оповіджаю конкурс.

Починають придумувати і вигукувати прізвища: "Мазов! Зашомгз (це дядько Тарас) Мазеленський! Де Мазе! Рамзес! Фон Мазел! Рамазай—Арзамасові Мазайловський (це

знову дядько Тарас — схоже на гетьман Виговський)) Мазайлович (схоже на гетьман Самойлович — не перестає мріяти дядько Тарас)-". Нарешті Рина вигукує: "Мазенін" — схоже на Єсенін. Більшість з радістю погоджується.

Мазайло

— Деці маї! Я б ваші прізвища всі забрав би на себе і носив. Проте можна тільки одне носити, і мене здається — Мазенін найкраще.

ЧЕТВЕРТА ДІЯ

1

Четвертого дня прибігла Уля. Зворушена. Весела:

— Я його прикохала, і знаєш чим, Рино? Знаєш?

Рина

— Ну, Улюню, золотко, ну?

Уля

...Пам'ятаєш? Я тобі розповіла... як я вперше вела його через сквер і він сказав уривок із вірша. Я покрию свого милого слідочок, щоб вітер не звів...

Рина

— Пам'ятаю! Ну?

Уля

— Ото і запали мені вдушу ті слова. Ото і спитала якось, чи не знає він усього вірша. Ні, каже, Улю, ці слова у Грінченка, а де цілий вірш, то вже місяць шукаю і ніяк не можу знайти. Я й подумала: а що, як я знайду? І от уяви собі. Купила Грінченкового словника, одшукала слова аж у другому томі, Рино, аж на сторінці 647—й. Дивлюсь, під ними примітка: Чуб римське п'ять, 46. Кого тільки не питала, де тільки не була, не знають, що воно таке. Нарешті в одного іновця — квартири нема, то він по бібліотеках гріється, — дізналася, — Чубинського, том п'ятий, сторінка сорок шоста. У публічній [бібліотеці] насилу знайшли. Додому не дають, дак я в бібліотеці вчитала, Рино... і от учора ввечері я стала перед Мокою та... читаю вірша. Боже, Рино, якби ти побачила... Затремтів увесь, запалав... Стиснув мені руки, в очі дивився: "Улю, — каже, — Улю... Давайте разом... читати".

Рина (злісно)

— Ха—ха—ха.

Уля

— Давайте разом жити... Бо мені, каже, без вас, Улю, одному трудно... Не можна... Не проживу...

Рина

— Так і сказав?

Уля

— Точнісінько так, а в самого аж сльози забриніли! УРини виблиснув новий план.

— Так! Прекрасно!.. Сьогодні, Улько, ти їдеш до своєї тітки... Розумієш?

Ул я (здивовано)

— До якої тітки? Чого? У мене жодної тітки нема.

Рина

— Сьогодні, зараз ти скажеш Мокієві, що їдеш жити до тітки, в Одесу, розумієш? І тільки тоді, коли він погодиться змінити своє прізвище на Мазє-ніна, ти не їдеш, zostaєшся і ходиш до нас, розумієш тепер?

Уля

— Рино!

Рина

— Не сьогодні, то завтра буде опубліковано в газеті наше нове прізвище, але Мокій подав заяву, щоб йому залишили старе... Ти розумієш — Мокій випаде з нашої родини. Ти мусиш його привернути до нас, інакше, Улько, ти більш не побачиш ні Мокія, ні нашої квартирі!

Уля

— Я не зможу, Ринусю! Він же українець...

Рина

— Улько! Ти мусиш!..

Уля

— Не можу! Я... Я сама вже українка... УРини трохи не вискочили очі.

2

Як вскакують тьотя Мотя й Мазайлиха:

— Що? Що—о? Милая моя! Господь з вами!.. Що ви! Що ви!

Рина

— Яка ти українка, Улько! Ти вже й мови не знаєш. Сама ж казала, що тільки покійна твоя баба по—малоросійському говорила.

Уля

— Мама ще й тепер по-українському як коли закидають. Крім того, у мене очі українські, ноги українські, все, все.

Жінки здивовані, до чого тут ноги. Уля їм пояснює, що в антропології пишеться про те, що українці здебільшого довгоногі, і що нема гіршого, як коротконога жінка. При цьому гордо витягує свою ногу. Усі одразу глянули на свої. Потім почали дружно умовляти Улю, що Мока просто захворів на українські фантазії, що він покохав у ній тільки українське і хоче зробити на ній українізацію...

Тьотя Мотя

— Боже!.. По—моєму, прілічнее бить ізнасілованной, нежелі україні-зірованной.

Рина

— Улько! Зараз ти викликаєш Мокія і кажеш йому отут: або ти Мазенін, або я у тітки в Одесі... Отут казатимеш, в оцій кімнаті, чуєш? Я стоятиму за дверима! Тільки так! Або—або... Все!

Пішли. Тьотя, побачивши, що всі вийшли, повернулася до дзеркала і почала пальцями вимірювати свої ноги. Рина визирнула з дверей і здивовано: "Тьотю?" Та зніяковіла: "Я зараз. Це у мене підв'язка спала..."

3

Увійшли Уля і Мокій.

Мокій дуже радий, ласкаво говорить до Улі, читає вірша. Уля ж повідомляє йому, що їде жити до тітки в Одесу.

Мока приголомшений, допитується, чому, на що дівчина відповідає: її примушують "непреодолиміє препятствія..." Юнак розгублений — як же це так. Цитує вірша: "Сиди один в холодній хаті, нема з ким тихо розмовляти, анікогісінько нема".

За дверима чути спонукальне шипіння Рини.

Ул я (широ, з бодем)

— Моко!.. А ви могли б зробити... щось, щоб я зосталася?

Мокій

— Щось? Що саме, Улю?.. Що?..

Уля

— Що?.. Прощайте!.. З—за дверей знову шипіння.

Мокій (глухо)

— Улю!.. Можна вас хоч тепер... поцілувати?

Уля

— Аж тепер! Ах ви ж... (крізь сльози). Як по-українському — рази-ня, недогадливий...

Мокій

— Ну, недомека...

Уля

— Поцілуйте ж, недомеко милий...

Мокій незграбно, але міцно і палко поцілував Улю і став говорити, що він усе зробить, щоб вона зосталась, хай лише скаже. Уля хоче сказати, але потім передумує і з гіркотою: "Ні! Прощайте!"

Пішла, а Мокій побіг у кімнату, ледь не плачучи.

4

Ускакують тьотя, Рина, Мазайлиха. Пропонують одна одній піти сказати Мокієві, що треба зробити йому, щоб Уля залишилася. Але так ніхто і не наважується. Тьотя жалкує: "Ах, який момент був! Такого моменту вже не буде".

5

Ускакує напіводягнений Мазайло з газетою в руках, хвилюється, хапається за серце і кричить, що є публікація. Усі побожно роздивляються газету, тьотя урочисто читає:

— Харківський окрзагс на підставі артикулу 142—144 Кодексу законів про родинну опіку та шлюб оголошує: громадянин Мина Мазайло міняє своє прізвище Мазайло на Мазенін.

Загальна радість.

6

Входить дядько Тарас, допитується, у чому справа, та на нього ніхто не звертає уваги, усі продовжують радіти, читати рядки з вірша "Сенокос" і приміряти на себе

нове прізвище. Тьотя пропонує завести газету в рамку і відсвяткувати подію. Мина просить подати йому дореволюційний парадний сюртук. Дядько Тарас у відчаї обзиває себе дурнем.

7

Убігла Мазайлиха з сюртуком і сказала, щоб Мина швидше одягався, бо і їм треба до дзеркала. Може, знайомі, сусіди, дізнавшись про публікацію, прийдуть... Мазайло сам перед люстром:

— Однині я — Мина Мазенін.

Починає вітатися сам із собою на різні голоси, представляти себе іншим, уявним високим чинам. Милується прізвищем.

8

Убігла Мазайлиха і повідомила, що раму для газети вже дістали. Мазайло продовжує уявну розмову, ніби знайомить гостей зі своєю дружиною. Мазайлиха підтримує гру.

Мазайло вклонився

— Мазенін! Ні, краще так: вип'ємо за здоров'я нашого вельмишановного Мина Марковича Мазеніна!..

Мазайлиха

— За мадам Мазеніну! За Килину Трохимівну Мазеніну!..

Дядько Тарас іде через кімнату, нікого не помічаючи і взиваючи себе дурнем. Мазайли продовжують милуватися своїм новим прізвищем.

10

Вскакує Рина. Вона здивована, що батьки ще не одягнені і стоять перед дзеркалом, з кимось розмовляють. Тоді розуміє, у чому справа, і підхоплює гру.

Мазайло (замріяно)

— Слово має Мина Марковим Мазенін.

Мазайлиха (замріяно)

— Вам скільки аршин, мадам Мазеніна?

Мазайло

— Браво! Хай живе Мазенін!..

Мазайлиха

— Ці квіти і конфекти однесіть, будь ласка...

Рина (замріяно)

— Рині Мазеніній...

Мазайло

— Чули? Помер Мазенін, Мина Марковим...

Мазайлиха

— Засмучені тяжко, про це жалібно оповіщають всіх родичів і друзів дружина...

Рина

— І дочка Мазеніни... (Замислилась.)

11

Знову проходить дядько Тарас, лаючи себе дурнем.

Мазайло

— На цвинтарі пам'ятник золотими буквами: "Тут спочиває прах Мيني Марковича".

Рина

— І наша вулиця — вулиця Мазеніних. Обнялися втрюх і од щастя заплакали.

12

Увійшла тьотя Мотя і здивувалася, чого всі плачуть. Їй пояснили, що з радості, що нарешті вони — Мазеніни.

Тьотя й собі слізку вронила

— Треба буде й собі трошки одмінити прізвище. Розторгуєва — це прекрасне прізвище, та, жаль, не модне тепер... От, наприклад, Метало-ва—Темброва — зовсім інша річ...

Увіходить дядько Тарас, сумно питаючи, чи нікому він тут не потрібний. Відповідають, що не потрібний, хіба що хай двері відчинить, як хто прийде поздоровляти.

Дядько Тарас од образи не зна, що робити. Постукав до Мокія:

— Тобі я ще не потрібний?

13

Виглянув М о к і й

— Як комсомольцю кадила, так ви мені потрібні. Тоді дядько Тарас, дивлячись у дзеркало:

— А собі ти ще потрібний?

Знову починає лаяти себе, обзиваючи різними прізвиськами. Задзвонив у сінях дзвоник. Дядько пождав, чи не вийде хто відчиняти, нарешті вирішив відчинити сам.

14

Увійшла Баронова—Козино з букетом квітів.

Побачивши, що в кімнаті нікого немає, занервувалася. Виходить дядько Тарас, і вона його питає, чи вдома Мазеніни. Дядько вирішив помститися і сказав: "Зайломази, ви хотіли спитати?" Баронова—Козино пояснює, що він, мабуть, не читав публікації в сьогоднішній газеті. Дядько Тарас у гніві кричить: "А в завтрашній буде моє спростування: тільки Зайломази!.. Як це так: раз, два — і вже Мазеніни, га? І розповідає, що за царських часів дуже важко було змінити навіть непристойне прізвище. Почувши одне з таких прізвищ, Баронова—Козино знепритомніла. Дядько Тарас знічев'я читає газету, і, побачивши підпис "Іона Вочре-вісущий", регочеться: "Люблю зладєя!" Вчителька очулася і образилася: "Ви ще й смієтесь! Ви ще й глузуєте!" Дядько Тарас відповідає: "Де ж пак! Читаєш фельетона — зовсім не смішно й не дотепно, ну, а вже як дочитаєшся до підпису, не можна вдержатись".

15

Широко розчиняються двері, входять усі Мазайли, тьотя Мотя. Баронова— Козино привітала Мазайла та всіх присутніх.

Баронова—Козино

— А не забули ще... Пахнет сеном над...

Мазайло продовжує вірш, усі підхоплюють і разом натхненно декламують, намагаючись дотримуватися "правильних проізношень", але у них це виходить дуже смішно.

Дядько Тарас демонстративно починає читати слова однієї старовинної народної пісні, а Мокій — іншої. "

Тьотя Мотя прибила на стіну газету в рямцях. Тоді:

— Хай живе Мина Маркевич Мазенін! Ура—а!

Дядько Тарас

— Хай живе Мазайловський! (Нишком.) Гетьман Виговський!

Мокій

— Мазайло—Квач!

Тьотя, Мазайло, Мазайлиха, Баронова—Козино, Рина оточили Мокія, закружляли навколо нього, переможно закричали, приспівуючи "Сенокос".

16

Раптом увійшли: Тертика з м'ячем і з газетою "Комсомолец України", Губа і в перспективі за ними Уля.

Мокій (до них)

— Поможіть хоч ви! Сам уже не можу, хіба ж не бачите... Комсомольці розпитують, з чого це такий шум учинився. Тьотя Мотя показує

на газету, просить почитати голосно, щоб усім—усім було чути. Губа придивляється, починає читати, але не там. Його поправляють, а він раптом вичитує зовсім інші рядки в газеті:

— "За постановою комісії в справах українізації, що перевірила апарат Донвугілля, звільнено з посади за систематичний і зловмисний опір українізації службовця М. М. Мазайла—Мазеніна..."

Усі ойкнули. Кинулись до Мазайла розпитувати, що ж це таке, невже правда, але той зацікавився...

Тертика (до Мокія)

— А ми прийшли врятувати тебе од міщанської стихії...

Уля

— Це я... Побачила — наші... йдуть... Так я покликала на поміч... Я вже до тітки ніколи не поїду.

Мока в радості й захопленні:

— Ну, Улю!

Натхненно читає вірша, комсомольці підхоплюють його, а Тертика говорить:

— Скоро скажемо всім Мазеніним: гол! Ударив м'яча. Губа підбив, за ним Мока та Уля.